HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume: 13, Issue: 5, October 2021
www.historystudies.net

BİR OSMANLI AJANI MI YOKSA BİR DÜZENBAZ MI? DR. MİRALAY ABDULLAH YUSUF'UN HİNDİSTAN, SRİ LANKA, SİNGAPUR VE ENDONEZYA'DAKİ FAALİYETLERİ

An Ottoman Spy or an Imposter? Activities of Dr. Colonel Abdullah Yusuf in India, Sri Lanka, Singapore and Indonesia

Dr. Alaeddin Tekin
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
alaeddin.tekin@asbu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8358-5934

Makale Türü-*Article Type*	:	Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date*	:	16.08.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date*	:	26.10.2021
DOI Number	:	10.9737/hist.2021.1052

Atıf – Citation: Alaeddin Tekin, "Bir Osmanlı Ajanı mı Yoksa Bir Düzenbaz mı? Dr. Miralay Abdullah Yusuf'un Hindistan, Sri Lanka, Singapur ve Endonezya'daki Faaliyetleri", *History Studies*, 13/5, Ekim 2021, s. 1647-1664.

HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

HISTORY STUDIES
Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi
International Journal of History
13/5, Ekim– October 2021
1647-1664
Araştırma Makalesi

BİR OSMANLI AJANI MI YOKSA BİR DÜZENBAZ MI? DR. MİRALAY ABDULLAH YUSUF'UN HİNDİSTAN, SRİ LANKA, SİNGAPUR VE ENDONEZYA'DAKİ FAALİYETLERİ

An Ottoman Spy or an Imposter? Activities of Dr. Colonel Abdullah Yusuf in India, Sri Lanka, Singapore and Indonesia

Dr. Alaeddin Tekin

Öz

Güney ve Güneydoğu Asya'da meydana gelen kolonyal devletlerin işgalleri sonucunda, on dokuzuncu yüzyılın son çeyreği ve yirminci yüzyılın ilk yılları arasında Osmanlı Devleti ve bölge Sultanlıkları arasında ciddi ilişkiler kurulmuştu. Tabi bu yoğun ilişkilerin meydana gelmesindeki asıl etken, Osmanlı Devleti'nin Pan-İslamism politikasının birer uygulama sahası olarak gördüğü bu topraklara daha fazla önem vermesindendir. Böylesine hassas bir dönemde, kendisini Sultan II. Abdülhamid'in bir ajanı olarak tanıtan Doktor Miralay Abdullah Yusuf isminde birinin çıkagelmesi ve bu bölgelerde Osmanlı Devleti adına faaliyetlerde bulunması sonucunda, Osmanlı Devleti ile bölgedeki kolonyal devletlerarasında bir takım siyasi krizlerin çıkmasına sebep oldu. Onun özellikle Endonezya'daki faaliyetleri sonucunda, Osmanlı Sultanı ve Hollanda Kraliçesi arasında tansiyonun yükselmesine sebep olmuş ve bir diplomatik krizin eşiğinden dönülmüştü. Bu şahıs Endonezya'ya gelmeden önce, Hindistan, Sri Lanka, Japonya ve Singapur'da bulunduğu ve buralarda karıştığı çeşitli faaliyetler sebebiyle gerek kolonyal devletler tarafından gerekse de Osmanlı bürokratları tarafından arandığını ancak bir türlü yakalanamadığı anlaşılmaktadır. Bu uzun kaçış güzergâhının ardından nihayet Endonezya'nın Sumatra adasındaki Jambi Sultanlığının sınırları dâhilinde görülen bu şahsın burada boyundan büyük işlere karışmasıyla bölgede seyreden savaşın gidişatını dahi değiştirmiş oldu. Bu çalışmadaki temel amaç, bu kişinin gerçekten de bir Osmanlı ajanı mı yoksa bir sahtekâr mı olduğu sorusuna cevap aramak olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Abdullah Yusuf, Osmanlı Devleti, Jambi Sultanlığı, Endonezya, Hindistan.

Abstract

With the invasion policies of the colonial states towards Muslim sultanates in South and Southeast Asia, the relationship between the Ottoman Empire and local sultanates in the region was peaked from the last quarter of the nineteenth century to the first years of the twentieth century. Of course, the main factor in the formation of these intense relations was the policy of Pan-Islamism because the Ottoman Empire gave more importance to these lands, which it saw as one of the application areas of the Pan-Islamism policy against the occupying states. In such a period, the emergence of a man named Colonel Dr. Abdullah Yusuf, who introduced himself as a spy of Sultan Abdul Hamid II, and his activities in the region on behalf of the Ottoman Empire, caused a diplomatic crisis between the Ottoman Empire and the colonial states in the Malay World. In the end of his activities in Indonesia, caused to rise the tension between the Ottoman Sultan and the Queen of the Netherlands. It is understood that before he came to Indonesia, he was being investigated by both colonial states and Ottoman consuls due to his swindle activities in India, Sri Lanka, Japan and Singapore, but he could not be arrested. After his long escape route, this person, who was finally seen on the Indonesian island of Sumatra, got involved in big business, even affected the course of the war between the Jambi Sultanate and the Dutch military units in the region. The main purpose of this study is to seek an answer to the question of whether this person was indeed an Ottoman spy or an Imposter.

Keywords: Abdullah Yusuf, Ottoman Empire, Jambi Sultanate, Indonesia, India.

Giriş

On dokuzuncu yüzyılın ilk dönemlerinde Batılı kolonyal devletler Müslüman dünyası üzerinde daha fazla siyasi ve askeri bir güç kazanırken, "İslam dünyası" olarak adlandırılan bir terim henüz literatürdeki yerini almamıştı. Ancak bu yüzyılın ikinci yarısı, kolonyal devletlerin Müslüman toplumlarının büyük bir bölümünü işgal ettiği bir dönem olarak tarihteki yerini almış ve İslam dünyası olarak adlandırılan bir jeopolitik veya medeniyet tasavvuru kendisini göstermiş oldu.[1] Bu durumdan belki de en çok etkilenen kesim ise Güney ve Güneydoğu Asya Müslümanları olmuştu. Bu bölgede kendi siyasal varlıklarını gösteren yerel sultanlıklar için, Osmanlı Devletinden gelebilecek en küçük bir destek belki de tek kurtuluş yolları olarak görülmekteydi. Özellikle, İngilizler tarafından işgal edilmiş olan Hindistan ve Malezya ile Hollanda işgali altında bulunan Endonezya'daki Müslüman sultanlıklar bu dönemde Osmanlı Devleti'nin kapısını sık sık çalmış ve bu işgallere karşı yardım talebinde bulunmuşlardı.

Endonezya'nın birçok adasını işgal etmiş olan Hollanda Krallığı, Sumatra adasını işgal etmeye başlamasıyla birlikte bölgedeki yerel sultanlıklar hemen İstanbul'a yani halifeye elçiler göndererek yardım talebinde bulunmak durumunda kalmışlardı. Sumatra adasındaki Açe, Riau ve Jambi gibi sultanlıklar bu vesile ile Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkiler kurabileceklerdi. Bu devletlerin Osmanlı Devleti'nden sadece askeri yardım talepleri olmadığı gibi, Halife'nin himayesine girip siyasi olarak Osmanlı Devleti'ne bağlı birer vasal devlet olma arzularını da iletmişlerdi. Örneğin, dönemin Açe Sultanı Mansur Şah'ın 1849'daki bu talebini[2] 1857'de Riau Sultanı Emir Ali Cafer[3] ve 1858'de Jambi Sultanı Taha Seyfeddin'in[4] taleplerini içeren mektup örnekleri bugün Osmanlı arşivinde mevcuttur.

Özellikle Jambi Sultanlığı'nın bu talepleri daha ısrarcı bir şekilde 1904 senesine kadar devam etmişti. Jambi Sultanı Taha Seyfeddin, topraklarında koloniyal bir yönetim görmek istemiyor ve Hollanda Krallığı'na karşı Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini artık bölgeye yeni atanan Türk diplomatlar üzerinden kuruyordu. Hollanda kayıtlarına göre, Osmanlı'nın Singapur Konsolosu olan Ataullah Efendi (1901-1903), bu vesile ile Jambi Sultanlığı'na iki adet Osmanlı savaş gemisi gönderileceğine dair söz verdiği, bunun üzerine Jambi Sultanı İstanbul'a yeni elçiler gönderip, dönemin Osmanlı Sadrazamı ile bir iletişim kurduğu yönündedir.[5] Bu gelişmeler üzerine Hollanda askeri birlikleri bölgede başlattıkları bu işgallere hız vermiş ve artan baskılara daha fazla dayanamayan Taha Seyfeddin ve askerleri, dağlık alanlara çekilerek mücadelelerine buradan devam etmek durumunda kalmıştı.[6]

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Sultan Taha'nın bu mücadelesi Osmanlı bürokrasisinde daha fazla gündem olmaya başladı. Yemen Valisi'nin 23 Nisan 1902 tarihli raporunda Sultan Taha'nın yaklaşık 300.000 Müslümana liderlik yaptığını, kendisinin Halifeye bağlı sadık bir kişi olduğunu ve en azından bir Osmanlı savaş gemisinin bölgeye gönderilmesi gerektiğini not düşmüştür.[7] Osmanlı Bahriye Nazırlığının bu konuyu gündemine aldığını yine arşiv belgelerine yansıdığı kadarıyla anlıyoruz. Osmanlı Bahriye Nazırına göre, Donanma-yı Hümayundan bir veya iki geminin bu bölgeye gönderilmesi, bölgenin geneline hâkim olan Hollandalıları daha fazla tazyik edip bölge Müslümanlarına daha çok zarar gelebileceğinden endişe ettiği ve bu sebeple bu talebe

[1] Cemil Aydın, *The Idea of the Muslim World*, Harvard University Press, Londra 2017, s. 37.
[2] BOA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi), İrade Hariciye (İ. HR.), 66/3208.
[3] BOA, İrade Dâhiliye (İ. DH.), 368/24377.
[4] BOA, İrade Hariciye (İ. HR.), 173/9431.
[5] Elsbeth Locher-Scholten, *Sumatran Sultanate and Colonial State – Jambi and the Rise of Dutch Imperialism, 1830-1907*, Cornell University - SEAP Southeast Asia Program, New York 2003, s. 234.
[6] Barbara Watson Andaya, *To Live as Brothers – Southeast Sumatra in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, University of Hawaii Press, Honolulu 1993, s. 247.
[7] BOA, Yıldız Umumi (Y. PRK. UM.), 58/33.

sıcak bakılmamıştır.[8] Jambi Sultanı bu taleplerini daha ciddi bir şekilde dile getirmek için 1903 ve 1904 yılları arasında birçok kere İstanbul'a elçi gönderme denemeleri yapmıştı.[9] Ancak, Osmanlı Devleti'nin bölgeye herhangi bir savaş gemisi gönderdiği veya askeri bir yardımda bulunduğuna dair bir bilgi kayıtlarda mevcut değildir.

Böylesine bir dönemde, tüm bu gelişmeler yaşanırken kendisini Sultan II. Abdülhamid'in özel bir ajanı olarak tanıtan Abdullah Yusuf isminde birisinin 1904'te Jambi'ye gelip bölgede zaten var olan silahlı gruplara liderlik yapması, devletlerarası bir krize sebep olacaktı. Bu şahsın daha önce adı geçen Osmanlı savaş gemilerinin geleceğine dair bölgedeki liderlere birtakım sözler verdiği ve hatta onlara liderlik yaparak bölgede seyreden savaşın seyrini değiştirmiş oldu. Bu çalışmada bu kişinin gerçekte kim olduğu, neler yaptığı ve nihayetinde bu kişinin gerçekten de bir Osmanlı ajanı mı yoksa başka bir misyonu mu olduğu sorularına cevap aranmıştır. Bu cevabı ararken onun henüz Endonezya'ya gitmeden önce Hindistan, Sri Lanka, Japonya ve Singapur'da bulunduğu ve buradaki faaliyetleri mercek altına alınarak, bu kişinin aslında kim olduğu bu çalışma ile tespit edilmeye çalışılacaktır.

1. Doktor Miralay Abdullah Yusuf

Resmi yazışmalarda bu kişinin tam adı "*Doktor Miralay Abdullah Yusuf*" olarak geçmektedir. Kendisini Osmanlı Devleti için hizmet eden ve farklı görevlerde çalışan bir kişi olarak tanıtan bu şahıs, zaman zaman Sultan II. Abdülhamid'in hususi bir ajanı olarak tanıttığı da ileride verilecek bazı kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır. Hollanda işgali altında olan Jambi Sultanlığının Osmanlı Devleti ile ilişkiler kurarak yardım talebinde bulunduğu bu dönemde, kendisini Halife'nin özel bir temsilcisi olarak bu bölgeye gönderildiğini söyleyen bir kişinin çıkagelmesi bölge yöneticilerini ve halkını oldukça mutlu ettiğini bölgeden İstanbul'a gönderilen belgelerden anlaşılmaktadır. 1904 senesinin Eylül ayında Jambi'ye ayak basan ve ayak basmasıyla beraber Jambi'deki direnişin ve mücadelenin daha da artmasına ve bu durumun Osmanlı Devleti ile Hollanda Krallığı arasında nasıl bir diplomatik bir krizin çıkmasına sebep olduğunu çalışmanın devamında ele alınmıştır.

Osmanlı sicil kayıtlarında Abdullah Yusuf veya Doktor Miralay Abdullah Yusuf ismiyle açılmış bir kayıt bulunamamıştır. Endonezya ve Malezya tarihi üzerine yazdığı makalelerle tanınan Anthony Reid, Abdullah Yusuf olarak tanınan bu kişinin aslında Macar asıllı Karl Hirsch isminde birisinin olduğunu belirtmiştir. Ona göre, bu kişi aslında Osmanlı Ordusu'nda çalışmış bir hekim olduğunu, Abdullah Yusuf ismini ise bir tür takma ad olarak kullandığıdır.[10] Bölgedeki diğer ajanların raporlarında ise bu kişinin çok iyi eğitimli birisi olduğu ve Almanca, Fransızca ve İtalyancayı çok iyi derecede bildiği şeklinde belirtilmiştir. Bu raporlara göre, giyim ve kuşamıyla klasik bir Osmanlı memurunu andırdığı ve hareketlerinden bu kişinin bir Türk olduğunun kolayca anlaşıldığı yine bu raporlarda not edilmiştir.[11] Anthony Reid'in bu kişi ile alakalı aktardığı bir diğer bilgi ise, onun Jambi Sultanı Taha Seyfeddin'in ölümünden yaklaşık beş ay sonra, yani Eylül 1904'te Jambi'ye geldiği yönündedir. Kısa bir süre içerisinde bölgedeki ünü artan bu şahıs bölge halkının güvenini kazanmış ve Hollanda askeri birliklerine karşı aktif bir mücadele veren bölgedeki direniş hareketlerinin gizli toplantılarına katılmış ve zaman zaman bu gruplara liderlik dahi yapmıştır.[12]

[8] BOA, Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y. MTV.), 229/12.
[9] Jan Schmidt, *Through The Legation Window 1876-1926 - Four Essays on Dutch, Dutch-Indian and Ottoman*, Nedherlands Historisch-Archaeologish Instituut The Istanbul, Belgium 1992, s. 62.
[10] Anthony Reid, "Nineteenth Century Pan-Islam in Indonesia and Malaysia", *The Journal of Asian Studies*, C. 26, S. 2, 1967, s. 281-82.
[11] Locher-Scholten, *age.*, s. 235.
[12] Reid, agm., s. 281-82.

Abdullah Yusuf'un bazı Türk devlet adamları tarafından desteklenmiş olabileceği yorumunu yapan Reid, bu şahıs ile alakalı birçok şüphenin olduğunu da ayrıca belirtmiştir. Onun Osmanlı Hükümeti tarafından desteklenmiş olamayacağını belirten Reid, buna sebep olarak ise Singapur'daki İngiliz makamlarının bu şahıs ile alakalı Türk Hükümeti tarafından uyarılmasını göstermektedir ancak daha fazla detay vermemiştir.[13] Rus asıllı Malay Dünyası edebiyatı tarihçisi Vladimir Braginsky ise bu kişinin gerçekte kim olduğunun tam olarak bilinmediği, gizemli ve karanlık bir tarafının olduğu yorumunu yapmakla yetinmiştir.[14] Jambi tarihi üzerine çalışmalarıyla bilinen Elsbeth Locher-Scholten, Abdullah Yusuf ile alakalı belki de en geniş bilgiyi veren yazardır. Çalışmalarında Hollanda arşiv kaynaklarını sık sık kullanan yazar, Abdullah Yusuf'un koloniyal kayıtlarda nasıl tanımlandığı ile ilgili bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Genel olarak Abdullah Yusuf'tan çekinen bir Hollanda yönetiminin olduğunun altını çizen yazar, Hollanda hükümetinin bu kişiyi Pan-İslamist siyasetin bölgeye gönderdiği bir kişi olmasından şüphelendiklerini ve çekindiklerini ayrıca belirtmektedir.[15]

Hollanda kaynaklarının bize aktardığı kadarıyla, Abdullah Yusuf bir Osmanlı askeri üniforması giyerek bölge halkı arasında dolaştığı ve yine üzerinde taşıdığı bazı Osmanlı nişanlarıyla bu kişinin gerçekten de Halife'nin özel bir temsilcisi olarak bölge halkı tarafından kabul gördüğü ve bölgedeki varlığını herkese hissettirdiği yönündedir. Abdullah Yusuf'un Hollanda'ya karşı bir gerilla savaşı veren bölgedeki yerel askerlerin toplantılarına katılmış ve bu askerleri motive eden konuşmalar yaparak onlar üzerinde bir etki yaratmıştır. Bu toplantılarda yaptığı ateşli konuşmalar bir tercüman vasıtasıyla bölge askerlerine aktarılıyordu. Örneğin bu konuşmalarının birinde, İstanbul'a bir telgraf çektiğini ve Osmanlı Sultanı'ndan bir takım askeri yardım talepleri olduğu, onun da bir savaş gemisini buraya göndermek üzere yola çıkarttığını belirten bir telgrafı heyecanlı bir şekilde bu kalabalığa okuduğu kayıtlara yansımıştır. Katıldığı bu toplantılardan ve konuşmalardan haberdar olan Hollandalı yetkililer Abdullah Yusuf'u ifade vermeye çağırmış ancak bu talebe olumsuz yanıt veren Abdullah Yusuf, Fransızca bir açıklama metni hazırlayarak bu bölgede bulunmasının tek sebebini tamamen bir takım ticari faaliyetler olarak belirtmişti. Bu açıklamadan tatmin olmayan Hollanda Hükümeti, bu kişinin yakalanması için askeri bir operasyon sonucunda onu ve çevresindekilerini gözaltına almayı başarmış oldular.[16]

Hollanda kaynaklarından edindiğimiz bu bilgilere karşılık Osmanlı arşivinde mevcut olan bir belge bu tutuklamalar ile ilgili daha detaylı bir bilgi vermektedir. Bu belge Jambi Sultanlığının bir veziri olduğunu anladığımız Hacı Hüseyin bin Salih'in mührünü taşımakta ve Ser Kâtip Tahsin Paşa vasıtasıyla Osmanlı Padişahına sunulmak üzere 1905 senesinde İstanbul'a gönderilmişti. Bu yazıda Abdullah Yusuf ile birlikte bazı Jambili lider ve askerlerin bulunduğu toplam 73 kişinin Hollandalı birlikler tarafından tutuklandığı haberi verilmiştir. Hollanda askerleri ile çatışma sonucunda birçok kişinin yaralandığı ve Abdullah Yusuf Paşa'nın teslim olmak durumunda kaldığı bilgisi de ayrıca verilmiştir.[17]

Elimizdeki bu bilgiler üzerine Abdullah Yusuf'un gerçekten de bir Osmanlı ajanı mı olduğu eğer değil ise onun neden bu bölgelere geldiği merakı bizi bu kişi ile alakalı daha fazla arşiv çalışması yapmamıza ve bu kişinin aslında kim olduğu sorusuna cevap aramamıza itmiştir. Şimdi daha da geriye giderek, Endonezya'ya gelmeden önce nerelere gittiği ve ne gibi faaliyetlerde bulunduğunu öğrenmek için onun Güney ve Güneydoğu Asya'daki faaliyetleri mercek altına

[13] Agm., s. 282.
[14] Vladimir Braginsky, *The Turkic-Turkish Theme in Traditional Malay Literature – Imaging the Other to Empower the Self*, Brill, Leiden 2015, s. 133.
[15] Locher-Scholten, *age.*, s. 234-238.
[16] *Age*, s. 235-236.
[17] BOA, Yıldız Arzuhal Jurnal (Y. PRK. AZJ.), 50/60.

alınarak literatürde yer etmiş bazı yanlış anlaşılmaları bu çalışma ile son bulunması hedeflenmektedir.

2. Abdullah Yusuf'un Hindistan'daki Faaliyetleri

Eğer bu kişinin sadece Endonezya'daki faaliyetleri üzerinde duracak olsaydık, bu kişinin gerçekten de Pan-İslamist politikanın bir gereği olarak bölgeye gönderilmiş bir Osmanlı ajanı olarak görebilirdik. Ancak Osmanlı arşivi detaylı bir şekilde incelendiğinde, bu kişi ile alakalı ciddi soru işaretleri oluşmaya başladı. Nihayetinde, bu kişinin bilinenin tam aksine bir dolandırıcı olduğu ve Osmanlı Hariciye Teşkilatını bu noktada oldukça meşgul ettiği su götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Doktor Miralay Abdullah Yusuf ismiyle Güney Asya'da birçok şehri dolaşarak dolandırıcılık faaliyetlerinde bulunduğunu anlıyoruz. Henüz Endonezya'ya gelmeden önce, 1903 senesinde Hindistan'ın güney bölgelerinde dolaşarak bölge halkını dolandırdığı ve bu durumun gün yüzüne çıkmasıyla birlikte önce Sri Lanka'ya oradan da Japonya'ya kaçıp nihayetinde Singapur üzerinden Endonezya'nın Jambi kıyılarına geldiği tespit edilmiştir. Kendisi ile alakalı onlarca yakalama kararı çıkartan Osmanlı Hariciye Teşkilatı, ilk olarak Hindistan'daki temsilciliklerini ve daha sonra ise Sri Lanka'daki temsilcilikleri bu şahsın dolandırıcılık faaliyetleri sebebiyle uyarıldığı ve görüldüğü yerde yakalanması emredilmiştir.

Abdullah Yusuf'un 1903 senesinden önce ne yaptığını ve nerelerde bulunduğu arşiv kayıtlarında ve diğer ikincil kaynaklarda belirtilmemiştir, ancak Anthony Reid'e göre bu kişinin Macar asıllı Karl Hirsch isminde ve Osmanlı ordusunda çalışan bir hekim olduğu bilgisini daha önce vermiştik.[18] Bu şahıs ile ilgili bilgilerin bulunduğu en eski arşiv belgeleri Ekim 1903 tarihlidir. Bu kişinin kim olduğu ve yaptığı faaliyetler, ilk olarak dönemim Bombay (Mumbai)'daki Osmanlı Konsolosu olan Emin Bey'in dikkatini çekmiş ve Hariciye Nezaretine yazdığı raporlarla bu şüphesini merkeze bildirmişti. İstanbul'a gönderilen bu ilk raporlarda; "*Doktor Miralay Abdullah Yusuf isminde bir kişinin, Hindistan'ın güney bölgelerinde bazı şehirleri dolaşarak kendisini Osmanlı hanedanına mensup bir şehzade olarak tanıttığı ve bu bölgelerde Osmanlı Devleti adına yardım adı altında para topladığı istihbaratını aldık*" şeklinde özetleyen Emin Bey, bu şahsın yakalanması için merkezin onayını ve iznini de ayrıca talep etmiştir.[19]

Bombay Konsolosluğunun bu yazısı dönemin Hariciye Nazırı Ahmed Tevfik Paşa'ya ulaşmış ve o da durumu özetleyen başka bir raporunu Sadrazamlık makamına iletmiştir. İlgili vesikalarda bu şahsın faaliyetlerinin bir an önce durdurulması gerektiği ve Bombay Konsolosu ile iletişim halinde oldukları bilgisi dönemin Sadrazamı olan Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa'ya iletildiği ve onun imzasını taşıyan başka bir yazı ile bu kişinin ivedilikle yakalanmasına onay verilmiştir. Sadrazam Mehmed Ferid Paşa'nın imzasını taşıyan bu belgede, bu kişinin Osmanlı Hanedanı'na mensup olmadığı belirtilmiş ve bu durumun son bulması için Bombay şehbenderine talimat verilmiştir.[20] Bu belgelerden de anlaşılacağı üzere, bu kişi Hindistan'da kendisini bir Osmanlı memuru veya ileride Endonezya'da diyeceği gibi bir Osmanlı ajanı olarak tanıtmak yerine kendisini Osmanlı hanedanına mensup bir şehzade olarak tanıtması oldukça ilginçtir.

Yıldız Sarayı Baş Kitabet Dairesi tarafından kaleme alınan bir başka belgede, bu kişinin bölgedeki İslam şehirlerini dolaşarak Osmanlı Halifesi adına yardım adı altında para toplamaya devam ettiği ve bu eylemlerine biran önce son verilmesi gerektiği, Hariciye Nazırlığının ve Sadrazamlık makamının bu kişi ile ilgili gerekli tetkikleri yapmakta olduğu belirtilmiştir.[21] Hindistan'ın güney bölgelerindeki şehirleri dolaşmaya devam eden bu şahısla ilgili Sadrazamlık

[18] Anthony Reid, "Nineteenth Century Pan-Islam in Indonesia and Malaysia", *The Journal of Asian Studies*, C. 26, S. 2, 1967, s. 281-282.
[19] BOA, Yıldız Hususi Maruzat (Y. A. HUS.), 459/40.
[20] BOA, Y. A. HUS, 459/40.
[21] BOA, İrade Hususi (İ. HUS.), 110/90

Özel Kaleminin notuna göre, Bombay Konsolosluğundan alınan yazıda bu şahsın yakalanmasının an meselesi olduğu not düşülmüştür.[22] Ancak, bir başka belgede ise bu şahsın, "*harekat-ı vukua'sının red ve tekzibinin lazım geldiği*" notuna rağmen bu kişinin yakalanmasına yönelik yaşanabilecek bazı gecikmelerin mümkün olabileceği uyarısı da ayrıca yapılmıştır.[23]

Gerçekten de bu şahsın yakalanması öyle kolay olmayacağını daha sonra bölgeden merkeze gönderilen diğer raporlardan anlamaktayız. Bombay Konsolosu Emin Bey'in bu şahsın izini ciddi bir titizlik içerisinde sürdürdüklerini İstanbul'a gönderdiği raporlarında açıklamıştır. Raporların birinde, bu şahsın en son Güney Hindistan'daki Trichinopoly adlı bir şehirde görüldüğünü, ancak sürekli hareket halinde olması ve belli bir ikamet adresinin olmaması sebebiyle bu şahsın yakalanmasında güçlük yaşadıklarını açık bir ifade ile dile getirmiştir. Raporun devamında ise, bu şahıs hakkında daha detaylı bilgi toplamak ve bölgedeki yerel mahkemeleri konu ile ilgili bilgilendirmek için konsolos vekilini tercümanlık yapması için Trichinopoly'e göndermiştir.[24]

Trichinopoly'e oldukça yakın bir şehir olan Madras (Chennai)'daki Osmanlı fahri konsolosunun da bu konu hakkında uyarıldığı ve onu da konsolos vekili ile birlikte Trichinopoly'e gönderdiği, şehirdeki yerel mercilere haber verildiği ve bu şahsın burada yakalanmasının an meselesi olduğu şeklindeki bu bilgiyi İstanbul ile paylaşmıştır.[25] Abdullah Yusuf ile hemen hemen aynı yıllarda Güney Hindistan'da bulunan Süleyman Şükrü, seyahatnamesinde bu şahıs ile alakalı en ufak bir bilgi vermemiştir. Ancak onun seyahatnamesinde özellikle Madras ve çevresinin İngilizler tarafından nasıl baskı ile yönettiklerini en açık haliyle kaleme almıştır.[26] Abdullah Yusuf adlı bu şahsın bir fotoğrafını ele geçiren Bombay Konsolosluğumuz bu fotoğrafı Madras (Chennai) ve Trichinopoly gibi çevredeki diğer temsilciliklere ve kolluk kuvvetlerine gönderdiklerini anlıyoruz.

Resim 1: Abdullah Yusuf'un Hindistan'da Ele Geçirilen Fotoğrafı.[27]

HR.TH.00295.00052.008

[22] BOA, Bâb-ı Ali Evrak Odası (BEO.), 2190/164179.
[23] BOA, BEO, 2195/164553.
[24] BOA, Hariciye Nezareti Tahrirat (HR. TH.), 292/60. Lef 1-9.
[25] BOA, HR. TH, 292/60. Lef 1.
[26] Süleyman Şükrü, *Seyahatül'l-Kübra – Armağan-ı Süleymani Be-Bargah-i Sultani*, Yayına Hazırlayan: Hasan Mert, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 428-440.
[27] BOA, HR. TH, 295/52. Lef 8.

Bu fotoğrafın bölgedeki gerekli mercilere ulaşmasından kısa bir süre sonra, bu şahsın 27 Temmuz 1903 tarihinde Güney Hindistan'daki bir başka şehir olan Puducherry'de görüldüğü ve bu şahsın bu tarihte Puducherry'deki İngiltere Konsolosluk Dairesini ziyaret ettiği bilgisi Emin Bey'e iletilmiştir. Puducherry'deki İngiliz Konsolosunun bu konu hakkında Emin Bey'e gönderdiği telgraflarda, "*Abdullah isminde ve sonradan Müslüman olduğunu iddia eden bu kişinin, İngiliz Konsolosumuz ile görüştüğü*" şeklinde belirtilmiştir. Bu şahıs İngiliz Konsolosuna, Osmanlı Devleti adına çalışan bir hekim olduğunu ve Kalküta'dan Cidde'ye gitmek istediğini ancak maddi bir destek alamadığından dolayı burada kalmak mecburiyetinde olduğunu söylemiştir. Üzerinde eski bir pasaport olduğunu belirten İngiltere Konsolosu, bu kişinin çok kibar ve terbiyeli birisine benzediğinden kendisine bir miktar para yardımında bulunduğunu ve Sri Lanka'ya kadar olan yol masraflarının bu İngiliz Diplomatı tarafından ödendiğini belirtmiştir.[28]

Yaptığı hatanın farkında olan veya kendisini haklı çıkarmaya çalışan Puducherry'deki İngiliz Konsolosu konu ile ilgili daha fazla malumatı Emin Bey ile paylaşma gereksinimi duymuştur. Ona göre, "*Abdullah Yusuf adlı bu şahsın reşit olması ve sırf bir Osmanlı vatandaşı olduğu için Osmanlı makamlarına haber verme ihtiyacı duymadığını*" belirtmiştir. Gönderilen bu fotoğraftaki şahsın kendisini ziyaret eden şahıs olduğunu onaylayan İngiliz Konsolosu, bu şahsın şu anda yine Trichinopoly'de olabileceğini ve yakalanması için bölgedeki İngiliz memurlarına haber göndereceğini, ancak öncesinde bu şahıs ile ilgili kendilerinin de bir tahkikat yapması gerektiğini yine Emin Bey'e belirtmiştir.[29]

Abdullah Yusuf adlı bu şahsın ne kadar cüretkâr bir kişi olduğunu yukarıda verilen bu bilgilerden anlamaktayız. Bölge halkına kendisini bir Osmanlı şehzadesi olarak tanıtmış ve yine aynı bölgede yaşayan diplomatlara ise Osmanlı Devleti adına çalışan bir hekim olduğu yalanını kolaylıkla söyleyebilmektedir. Her kesimden para toplamak ve onları dolandırmak gibi bir misyonu olan bu şahsın, ne kadar bir para topladığını bilmiyoruz. Ancak sürekli hareket halinde olduğu ve bir sonraki güzergâhının neresi olacağını tahmin etmek bölgedeki Türk diplomatlar için oldukça meşakkatli olmuştur. Hindistan Yarımadası'ndan kaçmaya çalıştığı ve kaçmadan yakalanması için ciddi bir çalışma yürütülmüştür. Artık bu şahsın yakalanması sadece Osmanlı'nın bölgedeki temsilciliklerini alakadar etmiyor, bölgedeki İngiliz ve diğer memurların da bu durumu kendilerine bir vazife olarak gördükleri ve izini sürdükleri malumumuzdur.

3. Hindistan'dan Sri Lanka'ya Gidişi

Osmanlı arşiv kayıtlarındaki kurumlar arası yazışmalarda, Abdullah Yusuf'u tanımlamak için artık "*serseri*" ifadesi sık sık kullanılmaya başlanmıştır. Bu kişinin Bombay Baş Şehbenderi olan Emin Bey'i bu süre zarfında oldukça meşgul ettiğini, onun merkeze gönderdiği telgraflardan anlaşılmaktadır. Hariciye Nezaret-i Celiliyesine diye gönderdiği başka bir telgrafta, Abdullah Yusuf'un Hindistan'dan kaçmayı başardığı haberi böylelikle merkeze bildirilmiştir. İlgili yazıda; "*Miralay Abdullah Yusuf namıyla dolaşmakta olan serserinin bu kere Kolombo / Sri Lanka (Ceylon)'ya gittiğine dair biligiyi Pondişeri (Puducherry) İngiliz Konsolosu ile Madras (Chennai)'daki fahri konsolosumuzdan telgraf yoluyla öğrenmiş bulunmaktayım, Bombay Baş Şehbenderi Emin Bey*."[30] Madras'taki Osmanlı'nın Fahri Konsolosu ile aralarındaki haberleşmeyi İngilizce olarak yapan Emin Bey, hem bu evrakların orijinallerini hem de Puducherry İngiliz Konsolosunun gönderdiği İngilizce evraklarının birer nüshalarını İstanbul'a gönderme gereksinimi duymuştur.

[28] BOA, HR. TH, 292/60. Lef 4.
[29] BOA, HR. TH, 292/60. Lef 2 ve 6.
[30] BOA, HR. TH, 293/52.

Emin Bey bu sefer de Osmanlı'nın Sri Lanka'daki Fahri Konsolosu ile hemen irtibata geçmiş ve bu şahsın oraya gelmiş olabileceği ile alakalı olarak uyarmıştır. Ancak iki diplomat arasındaki telgraflaşmalardan anladığımız kadarıyla bu haber verme eyleminde geç kalındığıdır. Çünkü bu kişinin neler yapabileceği ve Sri Lanka'nın Kolombo şehrine gelmek üzere yola çıktığına dair haberin Emin Bey'e çok geç ulaştığı, onun da bu duruma müdahale etmekte geç kaldığı gözlemlenmiştir. Hariciye Nezaretine gönderdiği 21 Aralık 1903 tarihli telgrafta, Sri Lanka'daki Konsolosumuz ile ancak iletişim kurduğunu ve konu ile ilgili uyardığını merkeze bildirmiştir.[31]

Bombay Konsolosluğundan İstanbul'a gönderilen bir başka telgrafta ise bu kişinin Hindistan'dan çıkarılmaya mecbur bıraktıklarını ve nihayetinde bu şahsın Hindistan'ı terk etmek zorunda kalarak Sri Lanka adasına kaçtığı yorumu yapılmıştır. Bu serserinin bir fotoğrafının ellerinde olduğunu ve bölgedeki tüm makamlara gönderildiği ve bu şahsın yakalanmasının an meselesi olduğu bilgisi tekrar edilerek merkeze bildirilmiştir. Bölgeden gelen haberlere göre bu şahsın elinde sahte bir resmi belgenin olduğu ve bu belge ile birlikte bölgedeki hemen hemen tüm devlet kurumlarını ziyaret ederek yardım adı altında para toplamaya devam ettiği yönündedir.[32] Buradan da anlaşılacağı üzere bu şahsın faaliyetlerine Sri Lanka'da son vermediği ve gittiği her yerde kendisini duruma göre ya Osmanlı Devleti adına çalışan bir hekim olarak veya bir Osmanlı Prensi olarak tanıtıp gerek kendi adına gerekse de Halife adına para toplama faaliyetlerine devam ettirdiğidir.

Resmi yazışmaların devamında bu işin gerçekten de tuhaf bir hal aldığını görmekteyiz. Osmanlı'nın Sri Lanka'daki Fahri Konsolosu olan Abdülmecid Bey'in verdiği bir bilgi oldukça tuhaftır, çünkü Abdullah Yusuf'un buradaki Osmanlı Fahri Konsolosunu makamında ziyaret ettiğini Abdülmecid Bey'in, Emin Bey'e yazdığı bir telgraftan anlıyoruz. Bu yazıda, "*Bu şahsın ben denizi ziyaret ettiğini ve Singapur'a gideceğini şahsıma aktardığını*" Emin Bey'e bildirmiştir.[33] Çünkü Osmanlı Devleti'nin buradaki Fahri Konsolosu çok geç uyarıldığını daha öncede belirtmiştik. Her yerde arandığını bildiği halde ve bu uğurda Hindistan'ı terk ederek kaçtığı Kolombo'da Osmanlı'nın tek temsilcisini makamında ziyaret etmesi ve bir sonraki kaçış güzergâhını onunla paylaşmasına biz bir anlam veremedik. Bununla da yetinmemiş olacak ki hangi gemiyle ve nasıl gideceğinin detaylarını dahi paylaşmıştır.[34]

Daha önce bu şahsın birçok dil bildiğini belirtmiştik ve gittiği resmi makamlarda bu dillerden duruma göre kullanabildiğini ve karşısındakileri kolayca etkileyebildiğini söyleyebiliriz. Osmanlı'nın Kolombo (Colombo)'daki Fahri Konsolosu olan Abdülmecid Bey, muhtemelen bölgede yaşayan varlıklı bir tüccar ailesinden olmalı, Abdullah Yusuf ile ilgili yaptığı şu yorum ise oldukça enteresandır; "*Bu kişinin Fransız Mason Cemiyetine mensup biri olduğu, onun hal ve hareketlerinden kolayca anlaşılıyordu*."[35] Gerçekten de böyle bir cemiyete mensup muydu bilinmiyor, ancak onun çok kolay rol yapabildiğini ve belki de fahri konsolosun onu böyle tanımlandırmasını dahi istemiş ve bu doğrultuda rol yapmış dahi olabilirdi.

Abdullah Yusuf gerçekten de kısa bir süre sonra Sri Lanka'yı terk etti. Sri Lanka'da çok kalmadığı ve genellikle bölgedeki resmi kurumları ziyaret etmekle yetindiği arşiv kayıtlarındaki bilgilerden az çok anlaşılmaktadır. Bu şahsın Singapur'a gidecek olan bir Japon gemisi ile anlaştığını ve dahi bilet parasını ödediğini Osmanlı'nın bölgedeki Fahri Konsolosunun yazışmalarından görmüştük. Abdülmecid Bey'in Bombay Konsolosu Emin Bey'i geçte olsa bilgilendirdiği ve tüm bu yazışmaları İngilizce olarak yaptıkları elimizdeki belgelerde mevcuttur. Emin Bey'in defaten uyardığı Kolombo'daki Osmanlı temsilciliğine yazdığı İngilizce raporlarda,

[31] BOA, HR. TH, 295/60.
[32] BOA, HR. TH, 295/52. Lef 2.
[33] BOA, HR. TH, 295/52. Lef 3-4.
[34] BOA, HR. TH. 295/52. Lef 11-12.
[35] BOA, HR. TH, 295/52. Lef 12.

zaman kaybetmemesini ve bilgilendirmeye devam etmesi gerekliliği noktasında sık sık uyarmıştır. Abdülmecid Bey ise yazdığı cevaplardan birinde, kendisinin bu durumu bölgedeki polis merkezlerine bildirmesi gerektiğini ancak bu iş için yeterli yetkisinin olmadığını ve Emin Bey'den kendisine bir sertifika vermesini talep etmiştir.[36] Abdülmecid Bey bu şekilde oyalanadururken, Abdullah Yusuf çoktan bu Japon gemisine binmiş ve Singapur'a doğru hareket etmişti bile.

4. Singapur'da Gözaltına Alınması

Abdullah Yusuf'un Sri Lanka'dan Singapur'a direkt mi gittiği veya başka yerlere uğrayıp mı buraya geldiği noktasında farklı bilgiler mevcuttur. Ancak şurası kesindir ki, Sri Lanka'dan ayrıldıktan sonra çok oyalanmadığı ve kısa bir süre sonra Singapur'a geldiğidir. Elimizdeki ana kaynaklara göre, Abdullah Yusuf'un Kolombo'dan Singapur'a bir Japon gemisi ile direkt geldiği yönündeydi.[37] Ancak, Locher-Scholten gibi bazı tarihçiler bu kişinin direkt Singapur'a gelmediğini, Sri Lanka'dan Japonya'ya gittiğini ve orada çok durmadan Çin'in Şangay şehrine gittiğini iddia etmiştir. Şangay'da iken bazı Endonezyalı kişilerle tanıştığı ve onların Hollanda işgallerine karşı verdikleri mücadelelerine dair bilgileri öğrendiğini anlıyoruz. Endonezya'nın Sumatra Adası'ndan olan Jambi'li ve Palembang'lı bazı mücadele liderleri ile toplantı yaptığını ve bu toplantı sonucunda bu kişilerin mücadelelerine destek vermesi için Abdullah Yusuf'a 5.000 İspanyol Doları verdikleri yine iddia edilen bilgiler arasındadır.[38] Aslında bu bilgiler her ne kadar arşiv kaynaklarında mevcut değil ise de bu bilgilerin doğru olma olasılıkları oldukça yüksektir. Çünkü bu tarihten itibaren Abdullah Yusuf Endonezya'nın Jambi bölgesine gitme yolları aradığını biliyoruz.[39]

Kuvvetle muhtemeldir ki, Abdullah Yusuf iddia edilen bu Endonezyalılar ile buluşmuş ve yine iddia edilen bu parayı almıştır. Çünkü tam da bu yıllarda Jambi Sultanlığı Osmanlı Devleti'nden sürekli yardım talep etmekte ancak bir türlü ilgili makamlara seslerini duyuramamaktaydılar. Muhtemelen yine kendisini olduğundan farklı bir kişi olarak tanıtan Abdullah Yusuf, bu parayı Hollanda işgallerine karşı Osmanlı yardımlarının bölgeye ulaşmasında kullanacağını iddia ettiği de çalışmanın mantıksal çerçevesine de uyuyor. Ancak kaçırdığı bir durum vardı ki o artık uluslararası düzeyde, azılı bir dolandırıcı olarak her yerde aranıyordu. 8 ve 12 Eylül 1904 tarihli iki ayrı belgeye göre bu şahıs Singapur bölgesine geldikten kısa bir süre sonra derdest edilmiş ve

[36] Osmanlı Devleti'nin Sri Lanka'daki Kolmbo Fahri Konsolosu olan Abdulmecid Bey'in muhtemelen bölgede yaşayan Arap asıllı bir tüccar olduğu ve Türkçe bilmediğini Emin Bey'e gönderdiği el yazısı İngilizce raporlardan anlaşılmaktadır. Bombay Konsolosu olan Emin Bey ile Abdulmecid Bey arasında geçen İngilizce telgraflarda Abdullah Yusuf adlı serseri hakkında bir birlerini uyardıklarını anlıyoruz. Bu İngilizce telgraf raporlarından bazıları şu şekildedir; "An adventurer calling himself Prince Imperial Ottoman and Dr. Colonel Abdullah Yusuf has travelled in India in order to collect mome money. He was forced by the authorities to leave India. He is gone to Colombo. I send herewith enclosed a copy of photogtapy of this individual and I have to respect you and I recommend you to follow his deeds and movements and inform without loss of time the Imperial Foreign Minister." (BOA, HR. TH. 295/52. Lef 3). Emin Bey'in bu talimatına cevap veren Kolombo Konsolosu şu cümleleri kullanmıştır;
From Abdul-Majid, Turkish Consul Colombo
To, The Imperial Consul General the Turqie Bombay
"I will look the benefit of my service and I can fall in the land of the Police. I am poor and cannot deal with Police and if you will not send me one certificate, I will go to the Police and it will be one unpleasant revelation of the Consulate Affairs." (BOA, HR. TH. 295/52. Lef 4).
[37] BOA, HR. TH, 295/52.
[38] Locher-Scholten, *age*, 235.
[39] Şangay'da Abdullah Yusuf ile görüşen bu Jambililerin kim olduklarını bilmiyoruz, ancak Jambili bazı liderler oldukları iddia edilmiştir. Tam da bu yıllarda, ki çalışmanın başında bahsedilmişti, Jambi Sultanlığı Osmanlı Devletinden yardım istemekte ve Osmanlı'dan gelecek müjdeli haberleri beklemekteydiler. Kuvvetle muhtemeldir ki, Abdullah Yusuf burada her zaman olduğu gibi kendisini olduğundan çok farklı bir kişi olarak tanıtıp iddia edilen bu kişilerle buluşmuş ve yine iddia edilen bu parayı almış ve orada Jambiye gitme kararını kafasına koyduğunu düşünüyoruz.

gözaltına alınmıştır.[40] Ancak bu şahsın tam olarak nasıl ve kimler tarafından yakalandığı bilinmiyor. İngilizlerin özellikle bu dönemde sıkı bir şekilde kontrol altına aldığı Singapur'da bu şahsın bu kadar kısa sürede yakalanması çokta sürpriz olmamalı.

Konu ile ilgili Osmanlı arşiv kayıtlarındaki bilgiler, bu şahsın Singapur'da yakalanmasından sonra Osmanlı makamlarına teslimi için Cidde'ye gönderilmesi kararından sonra gelişen olaylar üzerinedir. Osmanlı makamlarına teslim edilmek üzere, "*Nedherland Kumpanyası*" (Hollanda Şirketi) vapurlarından biriyle Singapur'dan Cidde'ye nakil edileceği bilgisi mevcuttur. Bu nakliyede meydana gelecek masrafların hesaplandığı ve bu şahsa muhafızlık yapacak gardiyan ücreti, nakliye ve diğer ücretlerinin toplamı 110 İngiliz lirası tuttuğu ve bu ücretin Osmanlı makamları tarafından ivedilikle ödenmiştir.[41] "*110 İngiliz Lirasının Bânk-i Osmani hesabından telgraf-ı polisiye ile ödendiği ve bu ücretin o dönem kuru üzerinden hesaplanarak 1286 Kuruş 10 Para olarak yine Bânk-i Osmani aracılığı ile Batavya Konsolosluğu'nun hesabına yatırıldığı*" da ayrıca not edilmiştir.[42]

Singapur Limanından Hollanda şirketlerine ait bu gemi ile Abdullah Yusuf'un Cidde'ye gönderilmesi için her şeyin hazır edildiği ve kendisine refakatçi olması için yanına atanan gardiyanlar ile birlikte Singapur Limanından çıkış işlemleri yapılmıştır. İlgili yolculuktan kaynaklanan ücretin de dönemin Batavya Konsolosu olan Hacı Rasim Efendi tarafından Hollanda makamlarına ödendiği ve paranın Batavia'daki *Factory Bank* hesabına yatırıldığı ve hiçbir sorunun çıkmadığı anlaşılmaktadır.[43] Ancak tuhaf bir şekilde geminin kalkmasından çok kısa bir süre sonra Abdullah Yusuf'un bu gemiden kaçtığı haberi gelmiştir.[44] Abdullah Yusuf her zamanki gibi yine kaçmayı başarmış ve asıl icraatlarını yapmak üzere Singapur'un karşı kıyıları olan Sumatra adasındaki Jambi kıyılarına 1904 senesinin Eylül ayında ulaşmayı başarmıştır.

Özellikle bu dönemde Singapur'da bir Osmanlı temsilcisinin olmaması bu şahsın daha rahat hareket etmesine sebep olmuştu. 1901 ve 1903 yılları arasında Osmanlı'nın Singapur Baş Şehbenderi olarak görev yapan Ataullah Bey'in Singapur'da bir trafik kazasında hayatını kaybettiğini, 10-12 Kasım 1903 tarihli yerel bir gazetenin haberlerinden öğreniyoruz.[45] Bu şüpheli ölümün akabinde Singapur'a yeni bir temsilci atamak isteyen Osmanlı Hariciyesi, İngiltere ve Hollanda'nın bu atamaları engellemeleriyle buraya yeni bir konsolos ataması yapılamamıştır.[46] Kısacası, Abdullah Yusuf'un Singapur'da bulunduğu bu dönemde şehirde bir Osmanlı temsilciliği yoktu ve bu kişinin takibini Singapur'a en az 1500km güneydeki Osmanlı'nın Batavya Konsolosluğu tarafından takip edilmek durumunda kalınmıştı.

5. Endonezya'daki Faaliyetleri ve Uluslararası bir Krize Sebep Olması

Esasında Abdullah Yusuf'un buraya kadarki faaliyetleri genellikle dolandırıcılık faaliyetleri ile sınırlı idi. Ancak, Endonezya'da öylesine büyük faaliyetlere müdahil olmuş ki, Endonezya tarihi çalışan birçok tarihçi bu kişinin gerçekte kim olduğunu ve gerçekten de Sultan II. Abdülhamid'in özel bir ajanı olarak bu bölgeye gönderildi mi sorusu ile karşı karşıya kalmıştır.[47]

---

[40] BOA, BEO, 2407/180469. Lef 1-5.
[41] BOA, BEO, 2407/180469. Lef 1.
[42] BOA, BEO, 2407/180469. Lef 2. Konu ile ilgili bir başka belgede bu ücretin Osmanlı para birimine karşılığı olarak 12.086 Kuruş ve 10 Para şekinde verilmiştir. Bakınız: BOA, BEO, 2459/184404.
[43] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 4.
[44] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 1.
[45] Lee Kong Chion Ref. Library (LKCRL), National Library of Singapur; *The Straits Times*, 10-12 Kasım 1903.
[46] Jan Schmidt, *Through the Legation Window*, s. 88; Ayrıca bk. Anthony Reid, "Nineteenth Century Pan-Islamism in Indonesia and Malaysia," s. 271.
[47] Bu kişi ile ilgili en eski bilgileri Anthony Reid 1967 senesinde yazdığı "Nineteenth Century Pan-Islam in Indonesia and Malaysia" adlı makalesinde vermiştir. Ancak, o bu kişiyi ne bir Osmanlı ajanı ne de bir düzenbaz olarak ele almıştır. Ona göre Abdullah Yusuf esrarengiz bir kişi olarak yorumlanmıştır. İsmanil Hakkı Göksoy gibi Türk tarihçiler ise Osmanlı arşiv belgeleri arasında bulunan ve bizim de bu çalışmada paylaştığımız BOA, Y. PRK. AZJ, 50/60 seri

Kendisini bu sefer halifenin özel bir temsilcisi olarak tanıtan Abdullah Yusuf'un, buradaki faaliyetlerine değinmeden önce kısaca Endonezya'nın ve daha da özelde Jambi'nin içinde bulunduğu siyasi durumu özetlemek konuyu anlama noktasında faydalı olacaktır.

19. yüzyılın ikinci yarısında, Sumatra adasının tamamını işgal etmeyi kafasına koyan Hollanda sömürge hükümeti, ilk olarak kendisine tehdit olabilecek adadaki Açe, Riau ve Jambi gibi bağımsız devletleri işgal etmeyi planlamıştır. Özellikle bu devletlerden Açe Sultanlığı ile tutuştuğu savaş beklenenin aksine öyle kolay olmamış ve 1873'te başlayan bu savaş ancak 1903'te Açe'nin tam olarak işgal edilmesiyle son bulabilmişti.[48] Açelilerin bu direnişi bölgedeki diğer devletleri de cesaretlendirmiş olmalı ki, Riau ve Jambi gibi komşu devletler de olabildiğince bu işgallere karşı gelmiş ve tıpkı Açe Sultanlığının yaptığı gibi İstanbul'a elçiler göndererek Osmanlı Devleti'nden bu işgallere karşı yardım taleplerinde bulunmuşlardı.[49] Ancak özellikle Jambi bölgesinde keşfedilen altın rezervleri ve petrol yatakları sebebiyle savaşın kısa sürede bu topraklarda yoğunlaşmasına sebep oldu.[50]

Jambi Sultanı Taha Seyfeddin'in bu işgallere karşı vermiş olduğu efsanevi mücadele bugün dahi bölge halkının dilindedir. Hatta onun bu mücadelesi sebebiyle bugün Endonezya'nın Milli Kahramanları (*Pahlawan Nasional*) arasındaki yerini almıştır.[51] Taha Seyfeeddin liderliğinde bölgede verilen bu mücadele sırasında Osmanlı Devleti'nden yardım talebinde bulunmaktan da asla vazgeçmemişlerdi. Her ne kadar Osmanlı'nın bölgeye askeri yardım yapacağına dair bazı dedikodular bölgede yayılmaya başlanmış ise de Osmanlı Devleti'nin bölgeye yapmış olduğu bir yardım söz konusu değildi. Böylesine kaotik bir ortamda bindirildiği bu gemiden kaçarak ulaştığı Jambi'de, kendisini Halifenin özel bir ajanı olarak tanıtmasıyla birlikte bu kişi mevcut literatürde bir Osmanlı Ajanı olarak lanse edilmiş oldu.

Daha öncede bahsedildiği üzere, Şangay'da iken tanıştığı Sumatralı kişilerden bu bölgeyi ve Osmanlı ile olan ilişkilerini işittiğini ve belki de buradaki insanları kolayca dolandırabileceği düşüncesiyle Jambi'ye gelmeyi kafasına koyduğunu düşünüyoruz. Dönemin Batavya Konsolosu olan Hacı Rasim Efendi'nin imzasını taşıyan raporlarda, bu şahsın nasıl kaçtığı ile ilgili detaylı bir teferruat verilmiştir.[52] Bu kişiyi Hollanda bayraklı bir gemi ile Singapur'dan Cidde'ye göndermek üzere Singapur'da bir polis çavuşuna teslim ettiklerini, ancak Singapur'da tanıştığı bir kişinin yardımıyla firar ettiğine dair bir bilgi geçmiştir. Daha detay bilgilerde ise, bu kişinin küçük bir yelken ile Sumatra adasındaki Jambi bölgesine gittiği istihbaratını da yine merkez ile paylaşmıştır.[53] Durumun daha da netlik kazanmasıyla birlikte daha açık bilgiler aktaran Hacı Rasim Efendi, Abdullah Yusuf'un gemi kalktıktan kısa bir süre sonra, yani gemi henüz Malaka Boğazı'nda iken yanına verilen polis memurlarını atlattığını ve gemide çalışan bir kamara işçisinin yardımıyla gemiden firar edip küçük bir yelkenle Jambi'ye gittiği yönündedir.[54]

numaralı belgeye ithafen bu kişinin bir Osmanlı ajanı alabileceği hissini çalışmasında hissettirmiştir. Bkz; İsmail Hakkı Göksoy, *Güneydoğu Asya'da Osmanlı-Türk Tesirleri*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2004, ss. 72-74.

[48] Açe-Hollanda savaşı üzerine daha fazla bilgi için bakınız; Anthony Reid, *The Contest for North Sumatra - Aceh, the Netherlands and Britain 1858-1898*, University of Malaya Press, Kuala Lumpur 2017.

[49] Bu konu ile alakalı Osmanlı arşivinde yeteri kadar belge mevcut olup daha fazla bilgi için makale yazarının, International Islamic University Malaysia'da tamamladığı "Ottoman-Sumatran Relations, 1849-1904" adlı doktora tezine bakabilirsiniz. Örneğin, Açe Sultanı Mansur Şah'ın 1849'daki bu talebini (BOA, İ.HR, 66/3208), 1857'de Riau Sultanı Emir Ali Cafer (BOA, İ. DH, 368/24377) ve Jambi Sultanı Taha Seyfeddin'in 1858'deki (BOA, İ. HR, 173/9431) talepleri takip etmiştir.

[50] Heinzpeter Znoj, "Sons Versus Nephew: A Highland Jambi Alliance at War with the British East India Company, CA. 1800", *Journal of Indonesia*, by SEAP Cornell University, C. 65, 1998, s. 103.

[51] Barbara Watson Andaya, *To Live as Brothers – Southeast Sumatra in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, University of Hawaii Press, Honolulu 1993, s. 248.

[52] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 1-2-3-4-5.

[53] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 4.

[54] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 5.

Bu firar hareketinden sonra Hollanda Hükümeti'nin 12 kişilik özel bir ekip kurduğunu belirten Osmanlı'nın Batavya Konsolosu, bu şahsın yakalanması için titiz bir çalışma yürüttüklerini ve bu şahsın yakalanması için ellerinden geleni yaptıklarını da ayrıca belirtmiştir.[55] Jambi'ye ulaştıktan sonra, bir Osmanlı resmi üniforması giydiğini ve kendisini Halife'nin özel bir temsilcisi olarak bölgeye gönderildiğine dair müjdeli haberi bölge halkına vermiş ve ilk olarak bölgede yaşayan Arap asıllı kimselerle görüştüğü bilinmektedir. Kısa bir süre içerisinde bölgede tanınarak saygı ve hürmet görmüştür. Bölgedeki direniş hareketine mensup liderler ile temas kurmuş ve yaptığı ateşli konuşmalar ile bölgedeki direnişçilerin güvenini kısa sürede kazanmıştır.[56] Her türlü hürmet ve saygı gören Abdullah Yusuf, orada özel bir misafirhaneye yerleştirildiği ve etrafında yüzlerce savaşçıyı toplayarak savaş planları yapmıştır.[57] Bu toplantılarda yaptığı ateşli konuşmalar sonrasında tüm askerlerin kılıçlarını çekip şu cümleleri tekrarlayarak "*Sama sama mati / sama sama hidup*" yani "Ya birlikte yaşarız ya da beraber ölürüz" nidalarıyla Kur'an-ı Kerim'e yemin etmekteydiler.[58] Onun böylesine hızlı bir şekilde bu denli faaliyetlerde bulunması sonucunda yerinin Hollanda askeri birlikleri tarafından kolayca tespit edilmesine sebep olmuştur.

Jambi Veziri'nin İstanbul'a yazdığı mektupta, bu kişi hakkında Abdullah Yusuf Paşa ifadesini kullanmış ve onun Jambi'ye gönderilmesinden dolayı çok memnun olduklarını ve teşekkürlerini belirtmiştir. Abdullah Yusuf Paşa'yı özel bir misafirhanede misafir ettiklerini ve Sultanlığın yöneticileri, emirleri ve veliaht prensi ile görüştürdüklerini ifade etmiştir. Tanıştığı veliaht prensine iki adet Osmanlı Nişanı ve bir Osmanlı üniforması hediye etmiştir. Aynı belgede, Abdullah Yusuf Paşa'nın kendilerini desteklemek üzere Halife tarafından topraklarımıza gönderildiğini söyleyince, sanki Kâbe-i Mükerreme'yi görmüşçesine sevindiklerini ve ona karşı cömertçe davrandıklarını yazmıştır.[59] Jambi Veziri tarafından kaleme alınan bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere onun gerçekten de bir Osmanlı Paşası olduğu ve Halife tarafından buraya gönderildiği hususunda bölge halkını inandırdığı ve duygularını istismar ettiğini anlamaktayız. Ona karşı cömertçe davrandık cümlesinden de anlaşılıyor ki, zaman zaman bölge halkından bazı şeyleri bahane göstererek para topladığını ancak vezirin bu durumu dile getirmek istemediği yazdığı bu mektuptan anlıyoruz.

Resim 2: Jambi Veziri Tarafından Abdullah Yusuf ile İlgili İstanbul'a Gönderilen Resmi Yazı (BOA, Y. PRK. AZJ, 50/60).

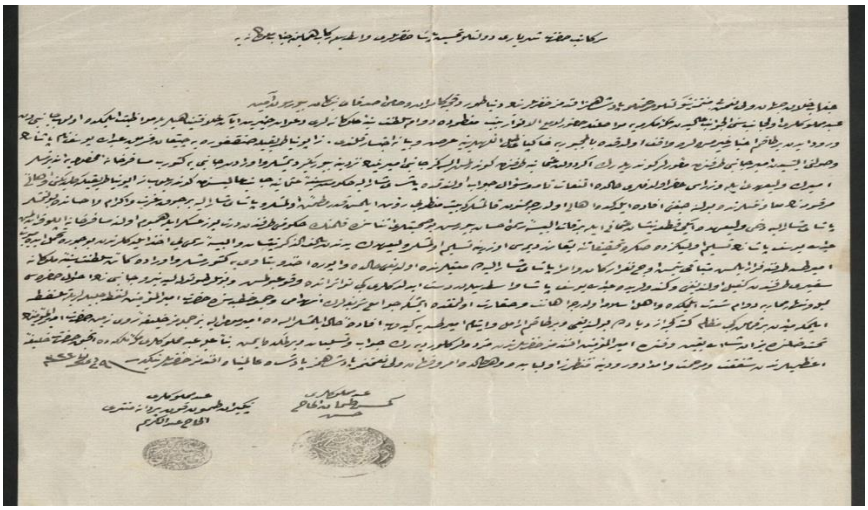

[55] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 5.
[56] Locher-Scholten, *age*, s. 235-36.
[57] BOA, Y. PRK. AZJ, 50/60.
[58] Locher-Scholten, *age*, s. 236.
[59] BOA, Y. PRK. AZJ, 50/60.

Aynı mektubun devamında ise Abdullah Yusuf'un Hollandalı askeri birlikler tarafından nasıl gözaltına alındığına dair bilgiler şöyle yer almıştır:

"Paşa ile misafirhanede toplantı yaptığımız bir akşam yaklaşık olarak 400 kadar Hollanda askerinin etrafımızı sarıp ve teslim olmamızı istediler. Bu kuşatmaya daha fazla dayanamadık ve veliaht prensimizin kaçarak kurtulduğunu ancak 73 Jambili askerimiz ile bazı liderlerimizin Abdullah Yusuf ile birlikte gözaltına alındığını ve prensimize hediye edilen nişan ve giysinin, Hollanda askerleri tarafından el konulduğunu büyük bir üzüntü ile belirtirim. Abdullah Yusuf Paşa ile birlikte diğer 73 askerimizin bir gemiye bindirilerek Batavya'ya götürüldüğünü ve bu olaydan sonra bölgede Hollanda şiddetini her geçen gün daha da arttığını ve ciddi kayıplar verdiğimizi büyük bir üzüntü ile bildiririm. Büyük baskı ve hakaretlere maruz kalıyoruz, camilerimiz bu işgalci devlet tarafından yakılıp yıkılıyor ve Cuma namazlarında siz Osmanlı Halifesinin isminizi dahi okumamızı yasakladılar."[60]

Osmanlı'nın Batavya Konsolosu bu kuşatma hakkında verdiği bir başka bilgiye göre, kuşatma esnasında Hollanda askerlerinin ağır silahlar kullandığını ve bu çatışmalar sonucunda iki kişinin ağır bir şekilde yaralandığı, çatışma sonunda Abdullah Yusuf ile beraber onlarca kişinin tutuklandığı yönündedir.[61] İlk ifadesinde, bu bölgeye sadece ticari bir amaçla geldiğini ve burada yaşayan bir Arap tüccar ile ticaret ilişkisinden daha fazla bir amacının olmadığı yönünde bir ifade vermekle yetinen Abdullah Yusuf, üzerine atılan tüm suçlamaları ret etmiştir.[62]

Hariciye Nazırı Ahmed Tevfik Paşa'nın imzasını taşıyan bir belgede, Hollanda askeri birlikleri tarafından gözaltına alındıktan sonra Batavya'ya götürüldüğü ve burada bir hapishaneye yerleştirildiği ve konsolosluğumuza haber verilmeden bu şahıs ile alakalı hiçbir kararın alınmayacağına dair Hacı Rasim Efendi'nin bölge yöneticilerinden söz aldığı belirtilmiştir.[63] Hollanda kayıtlarında ise, bu kişinin gözaltına alındıktan sonra, onun kimlerle işbirliği içerisinde olduğunun araştırılacağı ve özellikle Batavya ve Singapur'daki Türk diplomatlarıyla bir ilişkisinin olup olmadığı üzerinde yoğunlaştıkları yönündedir.[64] Osmanlı arşiv kayıtlarına göre de, bu şahsın bu faaliyetlerinden dolayı mahkemeye çıkacağı ve Hollanda kanunlarına göre en az üç ay Batavya'da hapis yatacağı yönündedir. Osmanlı Konsolosluk dairesinden yaklaşık olarak 40 km uzaklıktaki bir hapishanede tutulan Abdullah Yusuf'un düzenli olarak kontrol edildiği ve bu üç ay sonunda teslim alınacağına dair Hollanda makamlarından söz aldığını yine konsolosluk raporunda belirtilmiştir.[65]

Hariciye Nazırının imzasını taşıyan bir başka belgede ise bu şahsın ileride nasıl büyük sorunlara sebep olabileceğinin analizi yapılmıştır. Bu olay sonrasında, bölge halkı üzerinde var olan Osmanlı imgesine zarar gelebileceği ve özellikle olayın gerçekleştiği yere yakın bir yer olan Açe'de Hollanda zulmünün devam ettiği ve bu meseleyi bahane gösterilerek bu zulümlerin artmasının mümkün olacağının altı çizilmiştir. Açelilerin Osmanlı Devleti'ne ve Halife'ye olan sevgi ve muhabbetlerinin Hollandalı yöneticiler tarafından bilindiği ve onlara karşı son derece düşmanca bir tavır içinde olan Hollanda Genel Valisi'nin bu meseleyi kendince bir bahane göstererek bölgedeki zulümlerini arttırabileceği yönündedir.[66] Nitekim öylede olmuştur, mesela Jambi'de bu mesele bahane gösterilerek büyük baskı ve hakaretlere maruz kaldıklarını,

[60] BOA, Y. PRK. AZJ, 50/60. Bu belge daha önce, *Ottoman-Southeast Asian Relations (2 vols.): Sources from the Ottoman Archives* adlı çalışmada, orjinalinden İngilizce'ye çevirisi yapılmıştır. Bk; Ismail Hakkı Kadı, Andrew Peacock, *Ottoman-Southeast Asian Relations (2 vols.): Sources from the Ottoman Archives*, Brill, Leiden 2019, s. 165-67.
[61] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 5.
[62] Locher-Scholten, *age*, s. 236.
[63] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 4.
[64] Locher-Scholten, *age*, s. 237.
[65] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 5.
[66] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 4.

camilerinin yıkıldığını ve cuma namazlarında Osmanlı Halifesinin isminin okunmasının yasaklandığı Jambililer tarafından İstanbul'a gönderilen mektupta belirtilmişti bile.[67]

Hollanda Genel Valisi'nin aldığı karara göre, Abdullah Yusuf ile birlikte Hollanda aleyhinde toplantılara katılmış çoğu yüksek rütbeli 43 Jambili lider ve kanaat önderini sürgün etmek istemişti. Bu durum Batavya'daki Adalet Partisi Lideri'nin araya girmesiyle bir nebze de olsun engellenmiş oldu. Ancak 17 yüksek rütbeli Jambilinin, Doğu Cava'daki Madiun adlı şehre sürgün edilmesi engellenememişti. Daha sonraki sürgünlerle birlikte, toplamda otuz ila kırk arasında önemli görevlerde bulunan ve sırf Abdullah Yusuf ile birlikte Hollanda aleyhinde bazı faaliyetlere karıştığı gerekçesiyle bu kişiler de sürgün edilmiş oldu.[68]

Yaşanan tüm bu gelişmeler, Sultan II. Abdülhamid'in kulağına gitmiş ve İstanbul'daki Hollanda temsilcisini saraya çağırtarak, onun üzerinden bölgede yaşanmakta olan Hollanda zulmü sebebiyle Hollanda Kraliçesi Wilhelmina'yı uyarmıştı. Sultan Abdülhamid Hollanda temsilcisine dönerek, "*Singapur'dan çok uzak olmayan ve reislerinin Taha olduğu bir yerden bir mektup aldığını*" açıklamıştır. Konuşmasının devamında, bölgedeki camilerin yakılıp yıkıldığı, hacılara kötü muamelelerde bulunulduğu ve bölge Müslümanlarının Hollandalılar tarafından zulümlere uğradığına dair aldığı bu şikâyetin hesabını Hollanda temsilcisi aracılığı ile Kraliçe'ye bildirmişti. Hollanda temsilcisi ise tüm bu iddiaların asılsız olduğu cevabını vermekle yetinmişti. Ancak daha sonra Hollanda hükümetinin bu konu üzerine yaptığı resmi açıklamada, bölgenin Hollanda himayesinde olduğu ve uluslararası hukuka göre hiçbir devletin buraya müdahale edemeyeceği ve hatta bu durumun "*Osmanlı Sultanını İlgilendirmemesi*" gerektiği diplomatik bir dille açıklanmıştı. Bu cevap üzerine, Sultan II. Abdülhamid Suriye'deki Hıristiyanlar adına Papa'nın buralara temsilciler gönderdiğini ve kendisinin de bir Halife olarak bu duruma müdahale etme hakkının olduğunu açık bir dille ifade etmiştir.[69]

Bu kişinin yol açtığı ciddi sorunlar bölgedeki Osmanlı diplomatlarını da oldukça yorduğu ve bu şahsın bir an önce Cidde'ye gönderilmesi için ellerinden geleni yaptıklarını anlıyoruz. Batavya Konsolosu Hacı Rasim Efendi, bu serseri sebebiyle ciddi miktarda bir paranın harcandığı ve bu durumun bir an önce son bulması için kendisinin bizzat bu olaya müdahale edebileceğini ve bu kişinin Cidde'ye getirilmesi vazifesini üstlenmek istemiştir. Yazdığı raporda, bölgede yaşayan Araplardan güvendiği iki kişinin yardımı ve şahsının mesuliyetinde Cidde'ye bizzat teslim etmeyi planladığını belirtmiştir. Çünkü bu kişinin karşısına kim çıkarsa çıksın onu kolayca etkileyip kandırabilen, son derece münafık bir kişi olduğunu ve bu sebeple artık kimseye güvenemediğini ve bu durumun zaman ve para israfına yol açacağı için bu serserinin bizzat kendisi tarafından Cidde'ye gönderilmesi gerekliliğini ve iznini istemiştir.[70] Hacı Rasim Efendi'nin bu konu hakkında ne kadar haklı olduğunu bu kişinin Hindistan, Sri Lanka, Çin, Singapur ve Jambi'de tanıştığı kişileri nasıl kolay kandırdığını elimizdeki birçok örnekten biliyoruz. Bölge tarihi üzerine çalışan İsmail Hakkı Göksoy, Abdullah Yusuf'un Batavya'daki bu hapishaneden Osmanlı Başşehbenderi'nin kefaretiyle serbest bırakıldığı ve Endonezya'dan çıkarıldığını kitabında yazmıştır.[71] Ancak onun Cidde'ye getirile bilinip getirilemediğine dair bir bilgi bulunamadığı gibi bu tarihten sonra nasıl yargılandığı ve akıbetinin ne olduğu da bilinmemektedir.

[67] BOA, Y. PRK. AZJ, 50/60.
[68] Locher-Scholten, *age*, s. 237-38.
[69] Jan Schmidt, *Through The Legation Window 1876-1926-Four Essays on Dutch, Dutch-Indian and Ottoman*, Nedherlands Historisch-Archaeologish Instituut The Istanbul, Belgium 1992, s. 84. Ayrıca bk. Anthony Reid, "Nineteenth Century Pan-Islamism in Indonesia and Malaysia," s. 282.
[70] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 5.
[71] İsmail Hakkı Göksoy, *Güneydoğu Asya'da Osmanlı-Türk Tesirleri*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2004, s. 73.

Sonuç

Abdullah Yusuf adlı bu şahsı çalışıp, üzerine bir araştırma makalesi yazmamıza iten ana unsur bu kişinin gerçekten de Endonezya Adalarına Sultan II. Abdülhamid tarafından mı gönderildiğine dair literatürde yer etmiş bir muammanın düzeltilme isteği olmuştur. Bölge tarihini çalışan tarihçilerin mevcut belgeler üzerinden bu yorumlarda bulunmaları esasında çokta şaşılacak bir durum değildir. Zira dönemin şartlarına bakıldığında, bölge sultanlıkları ile Osmanlı Devleti'nin sıkı bir ilişki içerisinde olduğu böylesi bir dönemde, kendisini Osmanlı sultanı tarafından bölgeye gönderilen bir ajan olarak tanıtan bu şahıs ile ilgili bu tarz yorumların yapılması anlamsız durmamıştır. Ancak bu şahsın daha önceki faaliyetleri incelendiğinde, Hindistan'ın güney bölgelerinde kendisini bir şehzade olarak tanıtması ve daha sonra gittiği Sri Lanka'da Osmanlı Devleti için çalışan bir hekim olarak tanıtması bizi bu şahıs hakkında şüpheye itmiş ve daha detaylı bir arşiv çalışması sonucunda bu kişinin aslında bir dolandırıcı olduğu sonucuna varmamızla sonuçlanmıştır.

Uzun bir süre bölgedeki Osmanlı bürokratlarını yaptığı bu dolandırıcılık faaliyetleri ile meşgul ettiği dönemin konsolos raporlarına sık sık yansımıştır. Hindistan'dan Sri Lanka'ya oradan Japonya'ya ve Şangay üzerinden Singapur'a geldiğini anladığımız bu kişinin nihayet Singapur'da yakalandığı tespit edilmişti. Singapur'a en yakın Osmanlı liman şehirlerinden biri olan Cidde'ye bir gemi ile gönderilirken gemiden kaçıp Endonezya'nın Sumatra adasındaki Jambi bölgesine geldi. Burada kendisini bir Osmanlı Ajanı olarak tanıtmış, Osmanlı Devleti adına bölgeyi işgal eden sömürgeci Hollanda askerlerine karşı silahlı bir mücadeleye dahi girmekten çekinmemiştir.

Bu olaydan hemen sonra, Sumatra Müslümanları üzerinde var olan Hollanda baskısı ve zulmünün arttığını ve aynı zamanda bu olay ile birlikte bölge halkının Halife'ye olan sevgi ve muhabbetlerine de zarar geldiği gözlemlenmiştir. Sumatra Müslümanları üzerinde var olan Hollanda zulmünün, Abdullah Yusuf meselesi bahane gösterilerek, Jambi'de Osmanlı Sultanı adına okunan hutbelerin yasaklandığı ve hatta camilerin yakılıp yıkıldığı yine bize ulaşan belgelerde mevcuttur.[72] Bölgedeki Türk diplomatların raporlarında, Abdullah Yusuf meselesinin açabileceği tahribatın daha da büyük sonuçları olabileceği ve sadece Jambi ile sınırlı kalmayabileceği, özellikle olayın gerçekleştiği yere yakın bir yer olan Açe'de, kolonyal yönetimin bu mesele bahane gösterilerek oradaki baskılarını artırmasından çekinilmiştir.[73] Hollanda arşiv kayıtlarında ise, yine bu mesele bahane gösterilerek bölge halkı üzerinde etkili olan hemen hemen tüm liderler sürgün edilmiş oldu.[74]

Abdullah Yusuf adlı bu dolandırıcının yapmış olduğu faaliyetlerin sonuçları tahminimizin çok daha ötesinde dahi sonuçlanmış olabilir ve bölge halkı üzerinde var olan Osmanlı imgesinin bu olay ile birlikte yara almış olabileceğidir. Çünkü bu tarihe kadar, Osmanlı hükümetinden yardım ümidini kesmeyen bölgedeki devlet adamlarının bu olaydan sonra bu ısrarcı tavrından vazgeçtikleri görülmektedir. Özellikle, 1905 senesinden itibaren, kolonyal devletlere karşı kazandığı savaşlar ile adından sıkça söz ettiren ve bir Asya devleti olan Japonya, artık bölgedeki Müslüman yöneticilerin yardım talebinde bulunacağı yeni bir merkez olmuştu. Bölge halkının ve devletlerinin yeni umut durağı artık İstanbul değil, Tokyo olmuştu.[75] Bu eksen kaymasında Abdullah Yusuf meselesi muhtemelen etkili olmuştur çünkü gerçekten de onun yakalanması ile birlikte artık bu bölgeden Osmanlı Devleti ile resmi bir ilişki kurulamamıştır.

Sonuç olarak, Abdullah Yusuf defterinin en azından Osmanlı Devleti için artık bir sorun olmaktan çıktığını, arşiv belgelerinde bu konu üzerine daha fazla bir belge ve bilginin mevcut

[72] BOA, Y. PRK. AZJ, 50/60.
[73] BOA, BEO, 2459/184404. Lef 4.
[74] Locher-Scholten, *age*, s. 238.
[75] Andaya, Barbara Watson. "From Rūm to Tokyo: The Search for anticolonial allies by the rulers of Riau, 1899-1914." *Indonesia*, 1977, s. 123-156.

olmamasından anlaşılmaktadır. Bu şahsın Endonezya'daki Hollanda hapishanesinden nasıl teslim alınıldığı ve Cidde'ye nasıl gönderildiği şimdilik bilinmiyor. Ancak şurası kesindir ki, uzun yıllar Güney ve Güneydoğu Asya Müslümanlarının içinde bulundukları böylesine zor bir dönemde onların duygularını istismar edip bu kişiler üzerinden para kazanarak onları dolandırdığını bu çalışma sonucunda tespit edilmiş oldu.

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları

1.1. Cumhurbaşkanlığı, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâb-ı Ali Evrak Odası (BEO), 2190/164179; 2195/164553; 2407/180469; 2459/184404.

Hariciye Nezareti Tahrirat (HR. TH), 292/60; 293/52; 295/52; 295/60.

İrade Dâhiliye (İ. DH), 368/24377.

İrade Hariciye (İ. HR), 66/3208; 173/9431.

İrade Hususi (İ. HUS), 110/90.

Yıldız Arzuhal Jurnal (Y. PRK. AZJ), 50/60.

Yıldız Hususi Maruzat (Y. A. HUS), 459/40.

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y. MTV), 229/12.

Yıldız Umumi (Y. PRK. UM), 58/33.

1.2. National Library of Singapore / Lee Kong Chion Ref. Lib. (LKCRL)

The Straits Times, 10 Kasım 1903.

The Straits Times, 11 Kasım 1903.

The Straits Times, 12 Kasım 1903.

2. Araştırma ve İnceleme Eserler

Andaya, Barbara Watson, *To Live as Brothers – Southeast Sumatra in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, University of Hawaii Press, Honolulu, 1993.

Andaya, Barbara Watson. "From Rūm to Tokyo: The Search for Anticolonial Allies by the Rulers of Riau, 1899-1914", *Indonesia*, C. 24, (1977), s. 123-156.

Aydın, Cemil, *The Idea of the Muslim World*, Harvard University Press, Londra, 2017.

Braginsky, Vladimir, *The Turkic-Turkish Theme in Traditional Malay Literature – Imaging the Other to Empower the Self*, Brill, Leiden, 2015.

Göksoy, İsmail Hakkı, *Güneydoğu Asya'da Osmanlı-Türk Tesirleri*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2004.

Kadı, İsmail Hakkı, Andrew Peacock, *Ottoman-Southeast Asian Relations (2 vols.): Sources from the*

Ottoman Archives, Brill, Leiden, 2019.

Locher-Scholten, Elsbeth, *Sumatran Sultanate and Colonial State – Jambi and the Rise of Dutch*

Imperialism, 1830-1907, Cornell University - SEAP Southeast Asia Program, New York, 2003.

Reid, Anthony, "Nineteenth Century Pan-Islam in Indonesia and Malaysia", *The Journal of Asian Studies*, C. 26, S. 2, (1967), s. 267-283.

Reid, Anthony, *The Contest for North Sumatra - Aceh, the Netherlands and Britain 1858-1898*, University of Malaya Press, Kuala Lumpur, 2017.

Schmidt, Jan, *Through The Legation Window 1876-1926 - Four Essays on Dutch, Dutch-Indian and Ottoman*, Nedherlands Historisch-Archaeologish Instituut The Istanbul, Belgium, 1992.

Şükrü, Süleyman, *Seyahatül'l-Kübra – Armağan-ı Süleymani Be-Bargâh-i Sultani*, Yayına Hazırlayan: Hasan Mert, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

Znoj, Heinzpeter, "Sons Versus Nephew: A Highland Jambi Alliance at War with the British East India Company, CA. 1800", *Journal of Indonesia*, Cornell University (SEAP), C. 65, (1998), s. 97-121.

Summary

The protagonist of this study is Doctor Colonel Abdullah Yusuf, who introduced himself as a spy of the Ottoman Sultan, Abdul Hamid II, in Jambi (in modern Indonesia), in 1904. He wore the uniform of an Ottoman officer and wore some medals to show that he had come to Indonesia for an official assignment. He first contacted the leaders of the Arab communities in this region and quickly attracted the attention of the Dutch colonial administration. According to the Western historians, "Abdullah Yusuf" was a moniker, and his original name was Karl Hirsch, a Hungarian physician in the Ottoman Army. According to the reports of the agents in the region, Abdullah Yusuf was introduced as a very well-educated person who spoke German, French, and Italian. He appeared to be a classical Ottoman officer and behaved like a Turk. His arrival in Jambi was in response to the Sultanate of Jambi's appeal for military and diplomatic support from the Ottomans to resist colonial occupation.

In a short period he became famous in Jambi, and began to hold regular meetings with local leaders. He first met with about 100 military officers serving the Jambi Sultanate in 1904, whom he addressed (with an interpreter), stating said that he had sent a telegram to Istanbul and asked if the Sultan could send a warship there. The Dutch administration, which was quite disturbed by his activities in the region, tried very hard to apprehend him, which a 400-man Dutch military unit achieved in a surprise raid on a meeting between him and the Crown Prince of Jambi (as reported in Ottoman archival documents). Consequently, Yusuf and 73 local leaders were arrested and taken to Batavia. Almost all Western sources agree that he was actually sent to the region as an Ottoman spy to incite the people to rebel against the colonial states. However, when the Ottoman archive and other primary sources are examined, it is understood that Abdullah Yusuf was a conman and charlatan.

Before he arrived in Jambi, he travelled in India, Sri Lanka, Singapore, and Japan. His fraudulent schemes in India during 1903 had implicated and disturbed the Ottoman Empire, which fought for his capture. Some documents written by the Ottoman Grand Vizier and the Ministry of Foreign Affairs mentioned Abdullah Yusuf, who travelled around the southern regions of India collecting money, ostensibly on behalf of the Ottoman Empire, and they gave orders to the Ottoman Consul of Bombay to demand his immediate detention. Interestingly, though he introduced himself as the spy of the Ottoman Sultan in Indonesia, he had previously claimed to be an Ottoman Prince in India and Sri Lanka. Having kept the Ottoman Foreign Office very busy, he realized that he would be ultimately be caught if he remained India, thus he escaped to Japan, and thence to Singapore, where he was arrested and dispatched to Jeddah, to be handed over to the Ottomans. However, on the way he escaped the police by absconding in the Malacca Strait, and he managed to reach the shores of Jambi in a small rowing-boat, where he introduced himself as an Ottoman spy.

After his subsequent arrest by the Dutch in Jambi, local leaders implicated in his attempted rebellion were punished, and many were exiled to different parts of the Dutch East Indies. Believing him to have been genuine, the people of the region complained about the Dutch attitudes to the Ottoman Sultan; the latter was unaware of all these developments, yet they increased the tension between the Sublime Porte and the Netherlands. The main purpose of this study, which benefited greatly from Ottoman archival documents, is to correct a mistake in history, proving that Abdullah Yusuf was not an Ottoman spy, but an imposter.

HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY
1664
13 / 5